ڕیژیسیۆر و ڕێبەرانی شانۆ

د. فازیل جاف
(سوید)

چۆن بروانینە ڕێبـــەرانی شـــانۆ؟ وەک ڕێژەی نەگـــۆڕ تەماشایان بکەین و لە ڕیزی ئەو کەسانەیان دابنێین کە بیـــروبۆچوون و ڕێبـــازەکـانیـــان بە هیچ جـۆرێک ناکـرێ جـێگای گـومـان بن! یان هەر ئاوڕیان لێ نەدەینەوە و بە هیچ جۆرێک نەیانخوێنینەوە؟ برووک دەڵێ: سەد لە سەد مەدە بە ڕێبەران، بەڵام سفریشیان مەدەرێ.

پێم وایە شانۆکار دەبێ توانای یاخیبوونی بەرامبەر بە ڕێبـەرانی شانۆ هەبێ. بەڵام ئەم یاخیـبـوونە دەبێ پاش تێگەیشتن و قـــووڵبـــوونەوە و ســـوود لێـــوەرگـــرتن لە دەســـتکەوتەکـــانیـــان بێت. دەڵێم یاخی بوون، نەک ڕەفزکردنی کوێرانە، ڕاستی ئەم بۆچوونەش ئەوەندە ڕوونە کە زۆر قسە هەڵناگرێ، بۆیە نەکەی هەروا لە خۆڕاو بێ دیراســەکــردن و ســاخکردنەوەیەکی قـــووڵ، تەنیـــا بە مـەبەستی خۆدەرخستن و هەر بۆ مـۆدە و مـۆدێل و فشـە دژایەتی ڕێبەرانی شانۆ بکەی، چونکە لەو حاڵەتەدا هەر تۆ زەرەر دەکەی.

دیدوبۆچوون و بناخەی ئێستێتیکا و پەیامی ڕێبەرانی شانۆ، وەکو ستـانیسـلاڤسکی، مـیـیـرهۆڵد، کرەیگ، برێخت، تا بلـــێـی ڕوونن. ئەوان ئاکـــامی کـــار و لێکۆڵینەوە و ئەزمـوون و تاقیـکردنەوەی دوور و درێژیان لە شێوەی تیۆردا داڕشتووەو کاکڵەو ئاکامی توێژینەوە و ئەزموونی خۆیان بە پوختی بۆ تۆ جێهێشتووە، تۆیەک کە تازە دەست پێ دەکـەی و هێـشـتـا لە سـەرەتای ڕێگای هونەردای، تۆ خــەزێنەیەکت لەبەردەســتــدایە، دەتوانی تەواو سوودی لێ ببینی، بۆ ئەو مەبەستەش دەبێ چاک لێی تێبگەی. وەک چۆن ئەوان توێژینەوەی خۆیان ئەنجام

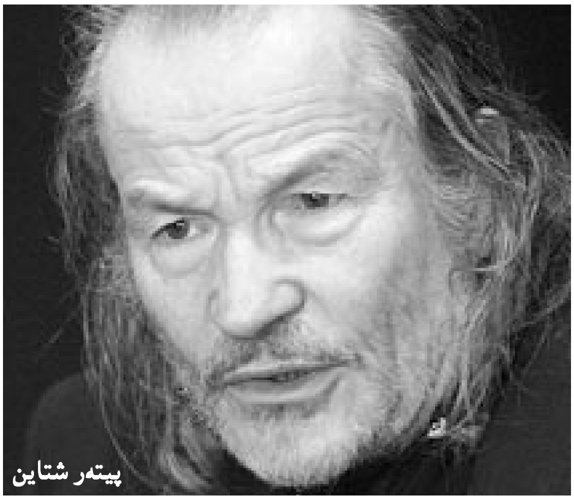

داوە، تۆش بەهەمان شێوە دەبێ لە بۆچوون و پەیام و هزریان قوولّ بیتەوە، تەنانەت ئەگەر بتوانی توێژینەوەشیان لەسەر بکەی، بەو مەبەستەی باشتر لێیان تێبگەی. ئنجا پاشان بۆت دەردەکەوێ کام لایەن و کام بابەتیان بە دڵی تۆیە و سەرنجت ڕادەکێشێ و هەرخۆیشت دەزانیت چۆن و لە کوێ بەکەڵکت دێ.

کێشە لەوەدایە، وەکو زۆر جار ڕوودەدات، کەسانێک هەن سەرپێییانە و سەرکێشانە نیشانەی ڕەفز بەسەر ئەو دەستکەوتە مەزنەدا دەکێشن. ڕێبەران ئەو بنەما گرنگانەیان چەسپاندووە کە کارئاسانی تێدایە بۆ تۆ، ئەوان بەئاسانی ڕێگایەک یان چەند ڕێگایەکت پیشان دەدەن. ئەگەر بە بێ لێ تێگەیشتن دوای بکەوی، یان باسیان بکەی و کتێب و گوتاریان لە سەر بڵاوبکەیتەوە، کارێکی گەلێ خراپ دەکەی. بەهەمان شێوە، ئەگەر لە نەزانی و غەشیمییەوە ڕەفزیان بکەی، هەر خراپە.

میتۆدی باش و میتۆدی خراپ نییە

ڕێبازەکانی ڕێبەرانی شانۆ بە سیفەتی باش و خراپ پێناسە ناکرێن، ناکرێ بلێی ئەم ڕێبەرە خراپە و ئەوی دییان باشە.یان ئەمیان لەوی دی باشترە، یان ئەمیان ئەوی دیانی ڕەتکردووە، هەروەک جارێک لە نووسینی شانۆکارێکدا خوێندمەوە کە گوایە باربا ستانیسلاڤسکی و گرۆتۆڤسکیشی ڕەتکردووە. ئەم جۆرە گوزارشتانە لە جیهانی پێشکەوتووی شانۆدا بەدی ناکرێ. شانۆکارێکی خۆیشمان کە لە ئەورووپاوە گەڕابووەوە، لە نووسینێکیدا دەڵێ ئێمە هەردووکیانمان (مەبەستی لە ستانیسلاڤسکی و گرۆتۆڤسکییە) دەمێکە بەزاندووە. ڕێبەران تەواوکەری یەکدین و لەسەر یەکتر بینای خۆیان دەکەن، لە یەکدی شت وەردەگرن و کەشفی خۆیشیان دەخەنە سەر. تۆ هەرگیز ناتوانی لە کەسیان تێبگەی بێ ئەوەی لەوی دیکەیان تێبگەی، نەک هەر ئەوەندە تۆ ناتوانی کار لەسەر ڕێبازێک یان میتۆدێک بکەی بێ ئەوەی لە دژەکەی، یان لە هامبازەکەی تێبگەی. ئەگەر بتەوێ لە ستانیسلاڤسکی تێبگەی، دەبێ لە مینیگینەکان تێبگەی، چونکە ڕێبازەکەیان بنەمای میتۆدی ستانیسلاڤسکی پێکدێنێ. هەر چەندە لە قۆناخەکانی دوایی تەمەنیدا ستانیسلاڤسکی تا دەهات لە مینینگینەکان دوورتر دەکەوتەوە، سەرەڕای ئەو دوورکەوتنەوەیەش ناکرێ بە بێ تێگەیشتن لە بۆچوونەکانیان لە ستانیسلاڤسکی تێبگەی.

ئەگەر سیستێمێک پیادە دەکەی، هەوڵبدە بە قووڵی لێی تێبگەی، تا لێی قوولّ بیتەوە و باشتر شارەزای بی، چاکتر بەکاری دێنی و زۆرتر سوودی لێ وەردەگری. سیستێم ناکرێ خراپ بێ، بە مەرجێ ئەگەر باش لێی تێبگەی و داهێنەرانە بەکاری بهێنی. واتە بزانی شمولیانە تێی بڕوانی و وەکو داهێنەر بەکاری بهێنێ. سیستێم ئەگەر خراپ بێ، تەنیا لە بەر ئەوەیە کە تەواو لێی تێنەگەیشتووی و خراپ بەکاری دێنی.

دەکرێ میتۆدێک لەگەڵ بۆچوون و ڕۆح و زەینی تۆدا نەگونجێ و پێت پەسەند نەبێ، بەڵام ناکرێ لە بەر ئەو هۆیە خراپ بێت.

نووسینەکانی ڕێبەران، فەرمایشتەکانیان، بۆچوون و تیۆرەکانیان، لەمانەش گرنگتر، ڕەوتی ئەزموونیان لە مەیدانی ڕاهێنان و پراکتیکدا زۆر بە جدی وەربگرە و بزانە کە ئەو کەلەپوورە گەورەیە، ئەو شارەزاییە ئێستا موڵک و سەرمایەی تۆن و دەتوانی کەڵکیان لێ وەربگری. بەر لەوەی گوێ لە مامۆستاکان و شانۆکارانی ئەم سەردەمە بگری، جارێ بۆچوون و تیۆرەکانی ئەوان ساغ بکەرەوە، بە بێ تێگەیشتن لەوان لە مامۆستاکانی ئەمڕۆیش تێناگەی، بەڵام کە لەوان تێگەیشتی هەڵە و ڕاستیی مامۆستاو شانۆکارانی ئەمڕۆشت بۆ دەردەکەوێ.

باربا لە کتێبی کەشتییەک لە کاغەزدا دەڵێ: دەکرێ نووسینەکانی زیمی، ستانیسلاڤسکی، ئاپیا، مییرهۆڵد،

کرەیگ، کۆپۆ، ئارتۆ، برێخت، ئێزنشتەین، دیکرو، وەکو کەلەپووری ئەزموونێکی بەسەرچوو تەماشا بکەین؟ باربا دەڵێ کتێبەکانی یاخی بووەکان، ئیسلاحییەکان، ڕائییەکانی شانۆ تەنیا کاتێ دەتوانین لێیان تێ بگەین گەر ئێمەش کە پەنایان بۆ دەبەین تەژی بین لە ئەزموونێک، تاکو ئێستا نەمانتوانیوە ناوێکی لێ بنێین. بە بۆچوونی باربا نووسینەکانی ڕێبەران دیدی ڕوون بە هۆشمەندیمان دەبەخشێ.

ناکرێ بە بێ تێگەیشتن لە ستانیسلاڤسکی لە مێیرهۆڵد بگەی، من لە هەموو وۆرک شۆپەکانمدا لە بواری بیومیکانیک ئەوە دووپات دەکەمەوە کە باشترین ڕێگا بۆ تێگەیشتن لە ڕێبازی مێیرهۆڵد بەراوردکردنی قوتابخانەکەیەتی لەگەڵ قۆتابخانەی ستانیسلاڤسکی. چارلس ماروڤیتز کە یەکێکە لە ئارتۆیستە هەرە بەناوبانگەکانی بەریتانیاو لە لابۆری شانۆی توندوتیژیدا هاوکاری برووک بوو، پێی وایە : ئەکتەری ئارتۆ پێویستی بە میتۆدی ستانیسلاڤسکییە تاکو بتوانێ ئەو هەستانە ساغ بکاتەوە کە پێیان دەگا- دەنا هەر دەبێ بە قۆچی قوربانیی هەستاکانی خۆی. ئنجا بەو شانۆکارە دەڵێم کە پێی وابوو ستانیسلاڤسکی و مێیرهۆڵد سەردەمیان بە سەرچووە وەکو ئەوەی میتۆدەکانیان سەلاجە و تەلەفیزیۆن و کوتاڵی ناو ماڵ بن و دەبێ ساڵ بەساڵ فرێیان بدەین، بڕوانە لە چ بوارێکدا ئارتۆ پێویستی بە میتۆدی ستانیسلاڤسکییە، خۆ ئەگەر ڕاستتر بڵێم چۆن ستانیسلاڤسکی فریای ئارتۆ دەکەوێ.

بەهەمان شێوەو لە هەمان بواردا ستانیسلاڤسکی فریای گرۆتۆڤسکیش دەکەوێ ، خۆ ئەگەر وریا و هۆشمەند و ڕاستگۆ بی، زۆر باش فریای تۆش دەکەوێ. ستانیسلاڤسکیش بە بێ نەشونماو پێشکەوتنی میتۆدی مێیرهۆڵد و ڕەنگە میتۆدەکەی لە بواری کرداری جەستەییدا بەم شێوەیە پەرەی نەسەندبا.ڕێبەرانی شانۆ و داهێنەرانی میتۆد تایبەت بە خۆ، تەنیا ڕێگا نیشاندەروهیچی دی، ئەوی بە ڕێگاکەدا دەڕوا تۆی. تۆی کە ئەو ڕێگایە هەڵدەبژێریت، ئەو هەڵبژاردنەت دەبێ لە سەر بناخەی جیهانبینی خۆت بێ، فەلسەفەی ژیان و جیهانبینی و بیری سیاسی خۆت وات لێ دەکات برێختت پێ باش بێت، ئەمە ئەگەر سۆسیالیست بیت ، بەڵام زۆر هەن کە سۆسیالیستیش نین سوودێکی چاکیان لە برێخت وەرگرتووە و پەرەیان بە شێوازەکەی داوە. بۆ نموونە ستریهلەر لە ئیتاڵیا و لوبیوف لە ڕووسیا کە لە سەر میتۆدی برێخت دەڕۆن .خۆ ئەگەر جیهانبینیت میتافیزیقانە بێ، ڕەنگە ئارتۆ سەرنجت پتر ڕابکیشێت. فیکرەی سەرنجڕاکێشی ئارتۆ بەلای برووکەوە ئەوەیە چۆن نەبینراو دەکەی بە بینراو Invisible made visible ئەم فیکرە جەوهەرییە، دەکرێ لە پێوەندی زاهیری و نازاهیریدا سەیر بکرێ، واتە چۆنیەتی بەرجەستەکردنی میتافیریک لە فەزا و جیهانی فیزیکی سەر شانۆدا.

کەڵک لە هەموو میتۆدێک وەربگرە

داهێنەرانی میتۆدە جیاوازەکانی شانۆ، هەر یەکێ لەوان لە سەر ڕێگایەک وەستاوە و ئاماژە بەو ڕێگایە دەکا کە خۆی پێیدا ڕەت بووە و تاقیکردۆتەوە و بەباشی دەزانێ. دەیەوێ سوودبەخش بێ، بۆیە دەیەوێ کەسانی دوای خۆی بەهەمان ڕێگادا بڕۆن.

لە میتۆدی هەر ڕێبەرێکدا شتێکی تایبەت دەدۆزیتەوە، شتێک کە بە کەڵکت دێ، ڕەنگە نەزانی کەی بە کەڵکت دێ، ڕەنگە لە بەرهەمێکدا کە ئێستا هەر بیریشی لێ ناکەیتەوە ئەو میتۆدە فریات بکەوێ. ئەو دەم تێدەگەی کە ئەو هزرە یان ئەو کەشفە لە کام سەرچاوەوە هەڵدەقوڵێ، لە کام ڕێباز و میتۆدەوە سەرچاوە دەگرێ. ئەمە شتێکە من گومانم لێی نییە، بە مەرجێ تۆ خۆت لە پشکنیندا ڕاستگۆ بیت، کارکردنت بۆ خۆدەرخستن و ناوبانگ دەرکردن نەبێ، بۆ فشە و هەڵخەڵەتاندن نەبێ، بە مەبەستی سامان و پارە پەیداکردن و دەوڵەمەند بوون نەبێ،بگرە بۆ گەیشتن بە جوانی و ڕاستی هونەر بێ.

ئەگەر وا بیر بکەیتەوە، لە هەموو میتۆدێکتدا دەستکەوتێکت چنگ دەکەوێ، گەوهەرێکت دەستدەکەوێ کە لە ساتێکی تاریکدا دەردرەوشێتەوە و دیمەنێکی تاریکی شانۆنامەکەت بۆ ڕووناک دەکاتەوە، هەر نەبێ لە ڕووی سەنعەت و تەکنیکەوە سوودی لێ دەبینی، چونکە لای هەموو وەستاو لێزانێک تەکنیکێک، جۆرە دەستڕەنگینییەک هەیە ئەگەر بە چاوی سووکەوە تەماشای بکەی قەت نابی بەو وەستاو و پسپۆرە.

میرهۆڵد و سەنعەتکاران

ئەلکسەندەر گلادگۆڤ رەخنەگری رووسی کە یەکێک بوو لە هاوکارە گەنجەکانی میرهۆڵد، دەڵێ لە بیستەکانی سەدەی رابردوودا ئەکتەرێکی کلاسیکی هەبوو بە ناوی رۆسۆڤ، ئەم ئەکتەرە زیاتر بابەتی رۆمانتیکی لە ستیلی کلاسیکدا نمایش دەکرد و بایەخی بە شێوەی میلیۆدراما دەدا، ئەم شێوازەی لەگەڵ هەندێ فۆرمی تەقلیدیدا موتوربەکردبوو کە بەدەر نەبوو لە کلێشەی موبالەغەکردن لە جووڵە و ئاماژە و گوزارشتی دەموچاو.

گلادگۆڤ دەڵێ رۆژێک ئەم ئەکتەرە هات بۆ سەردانی میرهۆڵد. رۆسۆڤ لەگەڵ میرهۆڵددا وەستابوو و لە قسەکردندا دەستەکانی بەکار دەهێنا و ئاماژەی گەورە گەورەی پێ دەکردن هەر وەکو ئەوەی لە سەر شانۆ وەستا بێ. گلادگۆڤ دەڵێ پاش رۆیشتنی ، لە میرهۆڵدم پرسی: پێت وایە رۆسۆڤ ئەکتەرێکی باش بێ؟ لە وەڵامدا گوتی بێگومان. رۆسۆڤ پیشەکارە و خاوەن سەنعەتە. بێگومان وەکو ستیل و میتۆد روسۆڤ بە هیچ جۆرێک لەگەڵ دنیاو چێژ و میتۆدی میرهۆڵددا نەدەگونجا، بەڵام میرهۆڵد رێزی لە کارزانی و وەستایەتی ئەم ئەکتەرە دەگرت.

لە رێبەرانەوە فێربە... نەک لە شاگردانەوە

کە نمایشێک دەبینی، هەوڵ بدە بە چاوی پیشەکارێکەوە ولە روانگەی رێژیسیۆرێکەوە تەماشای بکەی و لە رووی سەنعەتەوە هەڵیسەنگێنە. ئەوە بکە بە پێوەر کە رێژیسیۆر و ئەکتەران و کارمەندانی نمایشەکە چەند وەستا و پیشەکارن، چی ئەزموونێکی هونەریی بە تۆی رێژیسیۆر دەبەخشن، جا با رێژیسیۆرەکەی بانگەشەی نوێخوازی و ئەزموونچێتی و پۆست مۆدێرنیزم نەکات، با وەکو دەڵێین تەقلیدیش بێت. گوێ بە هیچ یەکێ لەم زاراوانە مەدە. گرنگ ئەوەیە، کاری ئەو رێژیسیۆرە لە سەر شانۆ چۆنە و لە چ ئاستێکدایە. ئایا کاری رێژیسیۆران لە رووی ستایلەوە لەگەڵ بۆچوونەکانیان دەگونجێن؟ یان جارێ رێژیسیۆرێکی ئارەزوومەندە؟

ئەگەر بتەوێ فێر بی دەبێ تەنیا لە پیشەکارانەوە فێر بی، دەرسێک کە لە نەزانەوە فێری ببی، کاریگەرێتییەکەی بە ئاسانی لەسەرت لاناچێ. هەندێ جار هەڵەیەک کە نەزان بیکا بەسەد زانا چاک نابێتەوە. وانەکانی رێژیسیۆرییش لەم ریسایە بەدەر نین. بۆیە هەمیشە دەبێ سەرچاوە راستەقینەکان مەرجەعیەتت بن، دەبێ هەمیشە بگەرێیتەوە سەر تیۆرەکانی داهێنەرانی پێش خۆت، ئەوانەی کە یاساو بەردی بناخەیان داناوە. جا لەم دۆخەدا وا چاکتر نییە یەکسەر هەر لە رێبەرانەوە فێر بی، نەک لە شاگردانەوە.

تەنانەت ئەگەر بتەوێ لە میتۆدێک یاخی بیت یان دژ بەو میتۆدە کار بکەی، دەبێ چاک لێی تێبگەی ئەنجا دەتوانی سەروبنی هەڵگێریتەوە یان پەرەی پێبدەی و یاخود هەر لە بنەرەتەوە دژی بوەستیتەوە، بۆ ئەمەش هەر دەبێ قوتابییەکی باشی ئەو قوتابخایە بی. تاکو بە قۆناخی قوتابییەتیدا تێنەپەری، نابێ بە نوێکەرەوە، بە پێشەنگ یان ئەزموونکار.

قۆناخی میتۆد خوێندن

قۆناخی قوتابیەتی و دەرس خوێندن، خۆی لە خۆیدا واتە میتۆد خوێندن، واتە گەڕان بەدوای مەنهەجیەت. ڕیژیسیۆرە لاوەکان گەلێ جار بە وشەی میتۆد سەخڵەت دەبن، لە هەمان کاتدا خۆیان هێشتا قوتابین یان تا دوێنێش قوتابی بوون. ئەوان لەوە تێناگەن کە دەچنە پەیمانگایەک یان کۆلیژی شانۆ بەو مەبەستەیە کە ئەو چوار پێنج ساڵە فێری میتۆد بن، چونکە بەرنامەی خوێندن خۆی لە خۆیدا واتە میتۆد. ئەوان هەندێ جار بێ ئەوەی بە خۆیان بزانن فێری میتۆد دەبن. بە ڕاستی ئەرکی سەرشانی مامۆستاکانیان ئەوەیە کە فێری میتۆدیان بکەن. ئەنجا قوتابییەکانیان، قوتابی شانۆ بە گشتی و ڕیژیسیۆری قوتابی بە تایبەت دەبێ لەوە تێبگەن کە ئەو لە کۆلیژە بۆ ئەوەی دەرس وەرگرێ و جارێ دەبێ فێر بێ، نەک هەر لە ساڵی دووەمەوە خۆی بە ئەزموونگەر بزانێ و ستانیسلاڤسکی و مییرهۆڵد و برێخت بەشاگرد ڕانەگرێ و جارێ هیچ فێر نەبووە بیەوێ کەسانی دیکە فێربکا و دەرسیان بۆ دابدات.

سۆراخ و پشکنین لە چوارچێوەی میتۆددا

لە ڕاستیدا ڕێبەران جەوهەری ئەزموونی خۆیان لە داڕشتەیەکی ئێستێتیکی چڕوپڕ و فەلسەفی ئەوتۆدا داڕشتووە کە هەرگیز ڕێگای تێدا ون ناکەی. ڕەنگە درەنگ بگەی بە بنج و بنەوانییەوە، چونکە سۆراخ و پشکنین کات و وزەی دەوێ، ئەویش لە سەر ئاستی ڕۆشنبیری و ئەزموونی ژیانی خۆت وەستاوە، بەڵام بێگومان بە کە بەڵەدێک پێشەنگیت دەکا، قسەو فەرمایشتەکانی بۆ فشە و خۆ دەرخستن نین، هەر بۆیەش ئەوەندە چڕ و پڕن.

دەفەرموو بە دیقەت ئۆرگانوونی بچووکی برێخت بخوێنەوە، کە بریتییە لە شەست حەفتا لاپەڕەیەک و حەفتا و شەش برگەی کورت، بەڵام ڕەنگە تۆش وەکو من بە درێژایی تەمەنی هونەریت هەر بۆی بگەڕێیتەوە وپەنای بەریتە بەر.

هەمان بۆچوون دەربارەی کتێبە بچووکەی ئارتۆ" شانۆ و هاوجووتەکەی" ڕەوایە. ئەم کتێبەی ئارتۆ بە قەوارە زۆر بچووکە، بەڵام بە ناوەرۆک دەوڵەمەندە، تێگەیشتنی ئەم کتێبە ئاسان نییە. من نووسەری وا دەناسم کە کتێبی دەربارەی ئارتۆ نووسیوە بێ ئەوەی توانیبێتی لە کتێبەکەی تێبگا.

ئەم بۆچوونە کتێبە بچکۆلانەکەی برووک" فەزای بەتاڵ"یش دەگرێتەوە، کە ئەگەر باش لە سەرجەمی میتۆدەکان و تەرزەکانی شانۆ نەگەی و لە نووسینەکانی ڕێبەرانی خاوەن تیۆر نەگەی تێگەیشتن لە کتێبەکەی برووک مەحاڵە.

زۆربەی ڕێبەرانی شانۆ خاوەن بەرهەمی تیۆرین. لەوانە ستانیسلاڤسکی کە وەکو دەزانین لە هەموویان زیاتر بەرهەمی تیۆریی نووسیوە، مییرهۆڵد، کرەیگ ، برێخت و گرتۆڤسکی ...تاد.

تۆ وەکو ڕیژیسۆر ئەم تیۆریانەت چەند خوێندۆتەوە، چەند لێیان قووڵ بوویتەوە. دەبێ جارێ ئەم نووسینانە تاوتوو بکەیت و لە بنجوبنەوانیان بگەی ئەنجا قبووڵ، یان ڕەتیان بکەیتەوە. لە هەموو ئەمانەش گرنگتر ئەوەیە، کە چەند لە جێبەجێکردن و بەرجەستەکردنی ئەو میتۆدانە لە بواری پراکتیکدا شارەزای.

لە مییرهۆڵدییان داواکرد پوختەی ئەزموونی خۆی وەکو قوتابخانەیەکی ڕیژیسۆری بنووسێتەوە، لە وەڵامدا گوتی پێویست ناکات، خۆ ئەگەر بیشینووسمەوە، ئەوە نامیلکەیەکی کورتی لێ دەردەچێ، چونکە جێبەجێ کردن و بەئەنجامگەیاندنی، کاتێکی زۆری دەوێ.

دژایەتیکردنی ڕێبەرانی شانۆ و میتۆدەکانیان

نەکەی دژایەتی هیچ یەکێ لە ڕێبەرانی شانۆ بکەی، چونکە هەموو ئەو شارەزاییە کەمەی تۆ هەتە بەشی ئەوە ناکات یەک بنەمای میتۆدەکانی ستانیسلاڤیسکی، یان مییرهۆڵد، یان برێختیان پێ هەڵوەشێنێتەوە.

بە هەمان شێوەش کە باوەڕت بە میتۆدی یەکێ لەو ڕێبەرانە هێنا، هەوڵ مەدە بیسەلمێنی کە تەنیا ئەو ڕاستە، چونکە ئەو کارە مەحاڵە، مەحاڵە ئەوە بسەلمێنی کە ئەو میتۆدەی تۆ باوەڕت پێی هەیە هەر ئەو ڕاستە و تاکە میتۆدەو لەهەموو ئەوانی دیکە نوێ ترە و لە هەموویشیان ڕاستترە. ئەو میتۆدەی تۆ باوەڕت پێ هەیە، بۆ تۆ ڕاستە چونکە بۆ تۆ دەگونجێ، بەڵام قەت ناتوانی بیسەلمێنی کە ئەوانی دیکە چەواشەن.

بۆ نموونە من میتۆدی مییرهۆڵدم لە هەموو میتۆدێک پێ پەسەندترە، من مییرهۆڵدم بینی لە سەر ڕێگایەک

وەستابوو و ئاماژەی بۆ ئەو ڕێگایە دەكرد، منیش ئەو ڕێگایەم گرتە بەر، بەڵام ناتوانم بۆتی بسەلمێنم كە تەنیا ئەو ڕێگایە ڕاستە و دەتكات بە ڕیژیسێر، هەروەک چۆن ناتوانم بۆتی بسەلمێنم كە مییرهۆڵدم لە سەر ڕێگاكە دیوە. ڕاستە دەتوانم داكۆكی لێ بكەم و بانگەشەی بۆ بكەم لە وەش بترازێ، من خۆم باوەڕم پێی هەیە و هیچی دی. هەوڵیش نادەم باوەڕ بە كەس بێنم.

گرنگ ئەوەیە تۆ خۆت باوەڕت بەچییە، هەروەها چەند ڕاستگۆیت لەگەڵ خۆتدا؟

بێگومان ڕێبەرانی شانۆ خۆیشیان هەر وایان كردووە. هەر یەكەو لە مامۆستاكەی خۆی و نەوەی پێشوو یاخی بووە، بەڵام هاوكات هەموو كەشف و دەستكەوتەكانی وەستایانی پێش خۆیانیان تاقی كردۆتەوە و سوودیان لە شتە جەوهەرییەكانیان وەرگرتووە.

سیستێم و میتۆدی كار

ڕەنگە گەلێ جار بیستبێتت كە ڕیژیسێرێک لەسەر سیستێمێک كار دەكات. بۆ نموونە تۆڤستۆنۆگۆڤ كە لە سەر سیستێمی ستانیسلاڤسكی كاری دەكرد، پێی لە سەر ئەوە دادەگرت كە ئەو سیستێمە بەقەدەر ژیان خۆی دەوڵەمەندە. فۆكین ڕیژیسێرێكی گەورەی ئێستای ڕووسیایە، خۆی بە یەكێک لە شاگردانی سیستێمی مییرهۆڵد دەزانێ. ئەم دوو كەڵە ڕیژیسێرە لە كارەكانیاندا سیستەمێک پیادە دەكەن كە وەكو مەرجەعیەتێكی هونەری ئێستێتیكی وایە.

بەڵام هەر ئەم دوو ڕیژیسێرە خۆیان خاوەنی میتۆدێكی تایبەتن كە لە سەر بناخەی میتۆدی ڕێبەرەكانیان دەڕوا، بێگومان نەک هەر لاسایی ڕێبەرەكانیان ناكەنەوە، بگرە پەرەیان بە سیستێمەكانیان داوە، بەدەیان لیكۆڵینەوە و ئیزافە و باسی پەروەردەكارانەیان خستۆتە بەر شانۆكاران و قوتابیانی شانۆوە.

من كە لەسەر شانۆی بۆلشۆی لە پیتەربۆرگ نمایشەكانی تۆڤستۆنوگۆڤم بینی، ئەوەندە پێیان سەرسام بووم، تەنانەت بە خۆم دەگوت تۆ بڵێی ستانیسلاڤسكی ڕێبازەكەی خۆی لە تۆڤستۆنۆگۆڤ چاكتر پیادەكردبێ. یان بە خۆم دەگوت كێ دەڵێ ئەم لە ستانیسلاڤسكی ڕیژیسێرتر نییە، چونكە بەلانی كەمەوە كەرەستە

هونەرییەكانی تۆڤستۆنۆگۆڤ پێدەچی بە بەراوورد لەگەڵ ئەوانەی ستانیسلاڤسكی گەلێ دەمەزراوتربن. كێ دەتوانێ وەڵامی ئەم پرسیارە بداتەوە؟ ئەوەی سەر لە نوێ ڕۆح بەبەر تیۆرییەكانی ستانیسلاڤسكیدا دەكات، ئەوەیە كە تۆڤستۆنۆگۆڤ هەر بە میتۆدی قووڵی سایكۆلۆژیا كاریگەرێتی و هاوچەرخێتی میتۆدەكەی ستانیسلاڤسكیت بۆ دەدەخات، ڕەنگە زۆر لە ستانیسلاڤسكی خۆی هونەرییانە تر بێ. تۆڤستۆنۆگۆڤ خۆی دەڵێ ئەركی ئەكتەر لە چوونە ناو ڕۆڵەوە" اندماج" و لەوەی كە لە ڕۆڵەكەیدا بژێت "چوونە ناو ڕۆڵ بەلای منەوە چرای سیحری شانۆییە"، ئەم میتۆدە بڕبڕەی پشتی كارەكانی ئەو ڕیژیسێرەیە،ئەمە میتۆدی ستانیسلاڤسكییە لای تۆڤستۆنۆگوڤ، بەڵام تۆ بڵێی ستانیسلاڤسكی خۆی پێشبینی داهێنان و پەرەسەندن و گۆڕانكاری لەو جۆرەی كردبێ؟

بە ڕاستی میتۆد كە بەر دەستی داهێنەرێكی دیكە كەوت لە پرۆفیلی دامەزرێنەرەكەی دەردەچێت، بەڵام بۆ

ئەوەی بگەی بەو ئاستە دەبێ وەکو تۆڤستۆنۆگۆڤ بێ، کە ڕەنگە هیچی لە ستانیسلاڤسکی کەمتر نەبێ.

دەنا چۆن دەبێ چاوەڕێی ئەوە بکەی کە ڕیژیسیۆرێکی هیندی، یان ژاپۆنی میتۆدی بریخت وەکو ئەوەی بریخت خۆی شرۆڤە بکات!

ڕیژیسیۆری ڕووسی ئەناتۆلی ئیڤرۆس باس لە نمایشی شانۆنامەی مرۆڤی چاکی سیتزوانی بریخت دەکا کە کاتی خۆی لە دەرهێنانی یۆری لوبیموڤ گەورە ڕیژیسیۆری ڕووسیا بینیبووی. ئەم کارە لەسەر میتۆدی بریخت پێشکەش کرا. دەربارەی ئەم دەرهێنانە، ئیڤرۆس دەڵێ:

" من بەرهەمەکانی بریختم خوێندۆتەوە و دەربارەی بریختیشم خوێندۆتەوە، شانۆی بەرلینەر ئەنسامبلیشم دیوە، بەڵام ئەمە یەکەم جارە بریختم پێ دەگا، من تەواو لەو باوەڕەدام کە نەک هەر من کەسانی دیکەش هەمان هەستیان هەیە" هەموو ڕیژیسیۆرێکی هەڵکەوتوو بە پێی سیستیمێک کار ناکات، بەڵام لە هەردوو حاڵەتدا، دەبێ میتۆدی کارکردنی خۆی هەبێ.

پەنا نەبردنە بەرسیستێمێک قەت ئەوە ناگەیەنێ کە میتۆدی تایبەتی خۆت لە کارکرندا نەبێ، چونکە هەر هەنگاوێک دەنێی دەبێ بە پێی میتۆدێک بێ، ئەویش میتۆدی کارکردنی خۆتە، ئەگەر ناتوانی ئەو میتۆدە گەڵاڵە پێ بکەی، یان هێشتا نەتدۆزیوەتەوە، دەتوانی سوود لە ئەزموونی ڕێبەران وەربگری.

پرسیارەکانی میتۆد

سیستێم وەڵامی ئەو پرسیارانە دەداتەوە کە بە نیسبەت هونەری شانۆ و پیشەی شانۆکارەوە جەوهەرین. ئەو پرسیارانەی کە لەهونەری شانۆدا جەوهەرین و لەگەڵ ڕۆژگاردا کۆن نابن و گەلێ گرنگن بۆ شانۆکار، بۆ ئەو شانۆکارەی کە بۆ خۆی کەشفی دەکا. سیستێم بۆ ئەو کەسە گرنگ و بە سوودە کە باش لێی تێدەگا و بۆ خۆی کەشفی دەکا.

ڕەخنە لە میتۆد

هەندێ جار کەسانێک ڕەخنە لە میتۆد دەگرن، سا هەر میتۆدێک بێ، بە بیانووی ئەوەی گوایە نایانەوێ لاسایی کەس بکەنەوە، وەک ئەوەی پێڕەویکردنی میتۆدێک لاسایی کردنەوەی دانەرەکەی بێ، واتە ئەگەر پێڕەوی میتۆدی ستانیسلاڤسکی، یان مییرهۆڵد بکەیت، ئیدی ئەو کەسە لاسایی ستانیسلاڤسکی، یان مییرهۆڵد دەکاتەوە، ئەمە بێ ئەوەی ئەو کەسانە لەوە بگەن، کە کەسانی وەک ئەو ڕێبەرانە لاسایی ناکرێنەوە، تەنانەت ئەگەر بشیانەوێ لاساییان بکەنەوە ئەو کارە لە وزەی مرۆڤی ئاساییدا نییە.

داهێنەرە گەورەکانی وەکو ڕۆفائیل و دافنشی و پیکاسۆ و باخ و بیتهۆڤن و مۆزارت و شەکسپیرو مییرهۆڵد، لاساییکردنەوەیان مەحاڵە، چونکە بلیمەتن و خاوەن بەهرەیەکی کەونین، هەر وجودی خۆیان بەرهەمی کەون و سروشتە و لە کۆلیژی زانکۆکانەوە نەهاتوون، بەڵام دەکرێ سوود لە ڕێباز و بۆچوونەکانیان وەرگرین و کارەکانیان سەرچاوەی ئیلهامان بن.

جا بۆ ئەوەی بتوانین سوودیان لێ وەرگرین دەبێ بگەینە ئاستێکی بەرز لە هۆشمەندی و زەوق و زەین و زیرەکی و ئاستی هونەریی بەرز، دەنا لێیان تێ ناگەین و چێژیان لێ وەرناگرین. ئەگەر لە باری زەینی (ڕۆشنبیری) و ڕۆحی و هەست بەرزییەوە نەبێ، مەحاڵە بتوانی چێژیان لێ وەرگری و بۆت ببن بە سەرچاوەی ئیلهام.

پەرەپێدان بە میتۆد

ئەوانەی کە تەکانێکی نۆی بە میتۆد دەدەن ئەوانەن کە بۆ خۆیان کەشفیان کردووە. ڤاختانگۆڤ، تۆڤستۆنۆگۆڤ، میخائیل چیخۆڤ، لی ستراسبێرگ، تەکانیان بە سیستێمی ستانیسلاڤسکی دا و فراوانتریان کرد. ئەم ڕیژیسیۆرانە داهێنانێکی دیکەیان خوڵقاندووە و مەرج نییە لەگەڵ پرۆفیلی ئەسڵدا، کە لەم حاڵەتەدا ستانیسلاڤسکی خۆیەتی یەکبگرێ.

هەمان بۆچوون دەربارەی ئەزنیشتەین و پلۆچک و ئەخلۆبکۆڤ و باربا و مییرهۆڵد دەکرێ بگوترێ.

ڕیژیسیۆری پۆڵۆنی، نووسەری کتێبی ئێستێتیکای هونەری دەرهێنان پێی وایە شارەزایی قووڵ(قووڵ نەک رووکەشانە) لە سیستێمی ستانیسلاڤسکی بۆ ڕیژیسیۆر پێویستە، هەروەها دەڵێ بە ڕای من تاکو ئەم دواییەش شتێکی نوێ نەهاتۆتە کایەوە، گەلێ لە سیستێمی ستانیسلاڤسکی و ڕێبازەکەی نوێ تر بێ.

ئەو داهێنەرانەی کە ناوم هێنان بەردەوام کەرەستەیەکی

نوێیان لە ناو ڕاهێنانەکانی میتۆدی ستانیسلاڤسکیدا دەدۆزییەوە.

لە هەوێنی میتۆدی کاردا، هەوڵ بدە وشک و برنگ مەبە،کراوە و شەفاف بە و میتۆدی کارەکەت بەسەر کەسدا فەرز مەکە و با هەمیشە قابیل بە گۆڕان بێ. ئەگەر میتۆدی کارت چەق نەبەستووبێ و قابیل بە نەشونما و گۆڕان بێ، هەموو گیروگرفتێک چارەسەر دەکەی، چونکە میتۆدی کارکردنت هەمیشە لە گۆڕاندایە. با میتۆدی کارکردنت لە پێناوی ئەوە بێ فۆرمی نوێ، گوزارشتی شانۆیی نوێ و کەرەستەی هونەری بهێنێتە دی.

کەرەستەی نوێ

ڕێژیسێور دەبێ بەردەوام کەرەستەی هونەری خۆی ساغ بکاتەوە و پەرەی پێ بدات، شێواز و کەرستەی نوێی دەربڕین و بەرجەستەکردن تاقی بکاتەوە. بۆ ئەم مەبەستە ڕێژیسێور دەبێ ئاگاداری ئەوە بێ چی کەرەستەیەک بەکاردێنێ و ئەو کەرەستانە چۆن کاردەکەنە سەر داهێنانەکەی.

بۆ ئەوەی کەرەستە هونەرییەکانت دووبارە نەبنەوە و نەسۆین،چاکتر وایە هیچ شێوازێکی گوزارشت کوێرانە ڕەت نەکەیتەوە، بەڵام هیچ شێواز و ئامرازێکیش بێ تاقیکردنەوەی شەخسی خۆت قەبووڵ مەکە. لە ڕەفز وقەبووڵ کردنیشدا هەوڵ بدە تەنیا دوای ناخ و دەنگی ناوەوەی خۆت بکەوی. واتە هەوڵ بدە خودی خۆت بی نەک کەسێکی دیکە. بێ گوێدان بەوەی کە ئەمڕۆ لە بازاڕی هونەری شانۆدا چ باوە. گوێ مەدە بەوەی کە ئەمڕۆ پیتەر برووک یان باربا یان هەر ڕێژیسێورێکی دیکە چی بەکار دێنێ. گرنگ ئەوەیە تۆ خۆت چی بەکار دێنی، کام ئامرازی دەربڕین، کام کەرەستەی چارەسەرکردن، کام شێوازی نمایش؟ وەڵام تەنیا لای خۆتە و کەسی دیکە ناتوانێ ئەم کێشەیەت بۆ چارەسەر بکات.

ئەمە ڕێگا لەوە ناگری شتیان لێوە فێر بی و کەڵکیان لێ وەرگری، چونکە ئەوان خۆشیان شتەکانیان لە کەسانی دیکە وەرگرتووە، بەڵام ئەوان داهێنانەکەیان لەوەدایە کە تایبەتمەندیی خۆیان لە دەست نەداوە، بگرە ئەو داهێنانەیان ئاوێتەی داهێنانی خۆیان کردووە، بە تایبەمەندی خۆیانەوە ئەو شتەیان بەکار هێناوە. شتێکی تایبەت بەخۆیان، زمانێکی تایبەت بە خۆیان داهێناوە. هەموو بیروبۆچوونەکانی برووک، باربا، منوچکین، لای میبرهۆڵد و ئارتۆ و کۆپۆ هەن، بیرو بۆچوونەکانی میبرهۆڵدیش ڕەگ و ڕیشەیان لە مێژووی شانۆ و شانۆی ئاسیایی دایە، هیچ شتێک لە شانۆ و لەنمایشدا نوێ نییە. تەکنۆلۆژیا نەبێ ئەوی دی هەمووی گەڕانەوەیە بۆ سەرچاوە دێرینەکان.

لەم هاوینەدا نمایشێکی گەلێ ساکاری پیتەر برووکم لە ستۆکهوڵم بینی، بە وردی دیقەتم دەداو دەمویست بزانم چی لەو نمایشەدا هەیە لای میبرهۆڵد نەبووبێ، یان کام ڕەگەز تیاترالیزەکردنی تێدا بوو کە میبرهۆڵد باسی نەکردبێ.

ئەوەی نوێ بوو،ئەوەی داهێنان بوو لە نمایشەکەدا تایبەتمەندی بروک خۆی بوو، کە فۆتۆکۆپی کەسێکی دیکە و لاساییکردنەوەی تیۆرەکانی ڕێبەرێکی دیکە نییە. بە هەمان شێوەش ئەگەر تۆ بێی و لاسایی بروک بکەیتەوە، بتەوێ تەنیا بەلاساییکردنەوە وەکو ئەوە سادەو قووڵ بی، ئەوە تەنیا بەرهەمێکی سەقەت و نابووتت لێ دەوەشێتەوە.

کە لە نمایشەکە هاتمە دەرەوە بیرم لەوە دەکردەوە، ئەوانەی کە باس لە برووک دەکەن و لەسەری دەنووسن، خۆزگە لە برووکەوە تەنیا فێری ڕاستگۆیی دەبوون، وابزانم ئەوە بۆیان دەبوو بە گەورەترین دەستکەوت. تۆ بڵێی ئەوەش هەمان ڕاستگۆیی نەبێ کە ستانیسلاڤسکی جەختی لەسەر دەکردەوە، بۆیە نوێبوونەوە و نوێخوازی بە پلەی یەکەم پێوەندی بە خودی خۆت و تایبەتمەندی خۆتەوەیە، ئەوەش تەنیا تایبەتمەندی ئەو کەسەیە کە بە دیدێکی دیکەوە سەر لەنوێ بەکاری دەهێنێ، بە ڕەسەنایەتییەکی تەواو سەربەخۆوە. مەبەستیشم لە ڕەسەنایەتی لێرەدا ڕەسەنایەتی بە مانای ئەمانەت نییە بەرامبەر بە کەلەپوور و فۆلکلۆر و هونەری میللی ، بگرە مەبەستم لە ئەمانەت و ڕاستگۆییە بەرامبەر بەخودی خۆت و دەنگی ناوەوەی خۆت کە ئەمیان سەختترین و ناسکترین جۆری ڕەسەنایەتییە.

میتۆد عەقڵە و داهێنانت پێ نابەخشێ، بەڵام شارەزایی و ئەزموونت پێ دەبەخشێ و ڕێگات پیشان دەدات. ئەو شتەی داهێنانت بۆ مەیسەر دەکات، هۆشمەندی و زیرەکی خۆتە.

ئەوی تازە و نوێیە دیدی تاکەکەسیی داهێنەرەکەیە. لەم مەقامەدا ڕیژیسیۆری خاوەن دید و ئیستێتیکای فراوان دەگەیەنێ.

کاریگەریتی ڕێبەران لە سەر یەکدی

ئەگەر کۆنستروکتیڤیزم" بیناگەری"ی میێرهۆڵد بە نموونە وەربگرین، کە یەکێکە لە دەستکەوتە گەورەکانی شانۆی سەدەی بیستەم، پێم وایە کۆنترین نموونەی پیادەکردنی ئەم ئاراستەیە لە شانۆی ئلیزابیسی و بە تایبەت لەلای شەکسپیردا پۆلێنکراوە. ئەم بۆچوونە چەمکی شێوازگەریش دەگرێتەوە، کە مییرهۆڵد بە ڕاستی و دروستی پێشەنگی ڕاستەقینەی ئەم چەمکەیە و بە زمانی دینامیک و مەجازی و شیعری و هێماگەریانەی شانۆی مۆدێرن دادەنرێ، بەڵام لە کەس شاراوە نییە کە ڕەگوریشەی ئەم چەمکە بۆ شانۆی ئەنتیک و شانۆی ئەلیزابیسی و شانۆی کۆمیدیا دیل ئارتی و شانۆی ئاسیایی بە گشتی دەگەڕێتەوە، بەڵام فەرموو بزانە مییرهۆڵد چ تیۆریکی نۆیی لە سەر دامەزراندووە. نموونەیەکی دیکەمان هەیە کە چەمکی فەزای بەتاڵە، فەزای بەتاڵ لای مۆلیێر نەک هەر هەبووە، بگرە مەرجێکی هونەریی بووە، لە هەموو دیمەنەکانی تەرتووفدا بە گوێرەی تێبینییەکانی مۆلێر خۆی تەنیا لە یەک دیمەندا پێویست بە تەختێک یان مێزێک دەکا، ئەوانەی کە لە شانۆنامەکانی مۆلێردا ناو ماڵ دروست دەکەن و دیمەنەکان پڕ دەکەن لە تەخت و قەنەفە و دۆڵاب و مێز و کورسی، ئەوانە بە هەڵە لە مۆلێر گەیشتوون، ئەوانە بێ ئەوەی بە خۆیان بزانن ئیبسن دەردەهێنن نەک مۆلێیر. هەموو تیۆرەکانی ستانیسلاڤسکی دیراسەکردن و ڕێکخستنی ئەزموونی ئەکتەرانی سەردەمە دێرینەکانی شانۆیە، لەگەڵ ئەزموون و کاری شەخسی خۆی لەگەڵ ئەکتەرەکانیدا. کەم لایەنی تیۆری برێخت هەیە کە مییرهۆڵد چارەسەری نەکردبێ، لە ڕیژیسیۆرانی ئەم سەردەمەدا، بۆ نموونە باربا و منوچکین گەر کەشفەکانی مییرهۆڵدیان لێ بسێنینەوە، زۆر کەمیان بۆ دەمێنێتەوە، بەڵام ئەمە ئەوە ناگەیەنێ کە ئەوان تەنیا لاسایی کەرەوەی ئەوانی پێش خۆیان بن، خۆ ئەگەر لەوانی پێش ئەوان باش تێ نەگەی لەمانیش بە باشی تێناگەی.

ستانیسلاڤسکی و مییرهۆڵد داهێنانێکی دییان بۆ شانۆ سەلماند، ئەوەی بەلای ئەوانەوە مەبەست بوو، جەوهەری شانۆ بوو، یاسا جەوهەرییەکانی نمایش بوو، کە نە کۆنن و نە نوێن، ئەو یاسایانە بنچینەن وەک خۆیان دەمێننەوە و داهێنەر دەیان گۆڕێ و بە زمانێکی نۆی و تایبەتمەندی خۆی و بە گونجان لەگەڵ ڕۆحی سەردەم بەکاری دێنێ. وەک چۆن لە فیزیکدا یاساکانی ئەنشتاین لە مەڕ جازبییەتەوە ناکرێ بڵێین کۆن بووە و کاتی بەسەرچووە، بە هەمان شێوە نابێ یاساکانی شانۆش وەکو کوتاڵی ناو ماڵ بە کۆن دابنرێن.

یاساکانی ئەنشتاین یان نیوتن لە فیزیکدا وەکو خۆیان دەمێننەوە، بەڵام شێوەو جۆری بەکارهێنانیان لەگەڵ گۆڕان و پێشکەوتن و ڕیتمی زەماندا دەگۆڕێن، هەموو داهێنانێکی ڕەسەن و تایبەت بەخودی دەرهێنەر نوێیە و لەو شوێن و کاتەدا سەرلەنوێ لە دایک دەبێتەوە، پێمان وایە یەکەم جارە ئەم داهێنانە، ئەم ئەزموونە، لە دایک دەبێ. لە ڕاستیدا ئەوی نوێیە دیدی ڕیژیسیۆرە، تایبەتمەندی و ڕەسەنایەتی و کەڵکەڵەی تاکەکەسی ڕیژیسیۆرە، کە پابەندە بە سەردەم و دەوران و ڕیتمی ژیان و پرسیارە گەرمەکانی سەردەمەوە.

بە واتایەکی دی ڕیژیسیۆری داهێنەر لە فەزای هەر شانۆنامەیەک کە کاری لەسەر دەکا، فەزایەکی نۆیی ژیان دەخولقێنێ. لە ناو جەرگەی ڕیتمێکی کۆندا ڕیتمی ژیانی هاوچەرخ دەدۆزێتەوە،بە کورتییەکەی وەک ڕیژیسیۆری ڕووسی زاڤادسکی دەربارەی مییرهۆڵد دەڵێ: لەگەڵ هەموو بەرهەمێکدا سەرلەنوێ لە دایک دەبێتەوە.

هونەرەکانی دیکە لە ناو هونەری دەرهێنان

ڕیژیسیۆر دەبێ شارەزا بێ لە ئەدەب، مۆسیقا، هونەری نیگارکێشان، بیناسازی. ڕیژیسیۆر مەرج نییە ئەدیب و نووسەر بێ، بەڵام پێویستە تەواو شارەزای دنیای ئەدەب و تیۆر و قۆناخەکانی ئەدەب بێ. دەنا لە ناوەڕۆکی ئەدەبی شانۆنامەکە سەر دەرناکات و زەحمەتە ببێ بە ڕیژیسیۆرێکی داهێنەر. ڕیژیسیۆر کە شارەزای ئەدەب نەبوو، بەرهەمەکەی کرچ و کاڵیی پێوە دیاردەبێ، چونکە دیدی ئەدەبیی ڕیژیسیۆر هەر لە هەڵبژاردنی تێکستەوە دەردەکەوێ، ئەنجا لە سەرجەمی بەرهەمەکەیداو پاشان لە سەرتاسەری کارەکەیدا ناشاردرێتەوە.

ڕیژیسیۆر مەرج نییە مۆسیقا ژەن بێ، بەڵام مەرجە شارەزای مۆسیقا بێ و یاسا بنەڕەتییەکانی مۆسیقا لە رووی کۆمپۆزیسیۆن و ڕیتم و تێمپۆوە بزانێ.

ئەم بۆچوونە بواری وێنەکێشان و میعماریش دەگرێتەوە، کە ڕیژیسیۆر دەبێ شارەزایی لێیان هەبێ، بەڵام بە بۆچوونی من، مەسەلەکە لە شارەزایی گرنگترە، شارەزایی بۆ ڕیژیسیۆر نابێ تەنیا وەکو زانست بێ، دەبێ چێژی لەگەڵدا بێ. ئەم هونەرانە دەبێ بۆ ڕیژیسیۆر سەرچاوەی ئیلهام بن و وەزیەکی ڕۆحی گەورە بە ڕیژیسیۆر ببەخشن، نەک تەنیا وەکو هونەرمەند، یان وەکو خاوەن پیشە، بگرە وەک مرۆڤ دەزانی بۆ کارەکەت چ وزەیەکی لە بن نەهاتوو لە هونەرەکانی دیکە وەردەگری.

وا بزانم هەر ڕیژیسیۆرێک میتۆدێکی تایبەتی لە ئیلهام وەرگرتن لەو سەردەمەی کە سەرقاڵی داهێنانە هەیە. من بۆ خۆم زۆر گوێ لە مۆسیقا دەگرم و شیعر دەخوێنمەوە و تەماشای فیلم دەکەم و لە کتێبخانە دادەنیشم و تەماشای تابلۆی جۆراو جۆر دەکەم.

پێش ئەوەی لە دەرهێنانی گیلگامێشدا دەست بەکار بم، بۆ ئەم مەبەستە چەند ڕۆژێک لە کتێبخانەی ئافروئاسیایی لە لەندەن دانیشتم و بە کەتەلۆک و ئەلبوومی وێنەو تابلۆ کۆنەکاندا چوومەوە. سەرچاوەیەکی گەورەی ئیلهام بوون و خەیاڵی دەورووژاندم. ئەنجا بۆ ئەوەم بۆ دەرکەوت کە ڕیژیسیۆر چەند دەتوانێ لە رووی فەزاوە سوود لە هونەری بیناسازی ئەو سەردەمە دێرینانە وەرگرێ.

کە گەڕامەوەو لەگەڵ سینۆگرافەکەم دەست بەکار بووم، بۆچوون و پێشنیارەکانم زۆر لە جاران ڕوونترو کۆنکریتتر بوون.

ئامۆژگاری من بۆ ڕیژیسیۆران بۆ سوود وەرگرتن لە سەرچاوەکانی هونەر وەکو مۆسیقا و هونەری شێوەکاری و بیناسازی، نەک تەنیا وەکو سەرچاوەی ئیلهام یان وەک سەرچاوەیەک بۆ فەنتازیا و خەیاڵ، کە گەلێ گرنگن، بەڵکو وەک توخمی بنەڕەتی لە دەرهێناندا ئەوەیە کە بزانن چۆن سوود لەم هونەرانە وەرگرن و چۆن بەکاریان بێنن.

ئاماژەیەکی گەلێ گرنگ

بەر لەوەی دەست بەکار بی و دەستی ئەکتەرەکانت بگری و پێکەوە گەشتی یەکەمتان بۆ ناو جیهانی شانۆگەرییەکە دەست پێبکەن، هەوڵ بدە سەرچاوەی سیحر بدۆزەوە. بۆ من مۆسیقا و شیعر سەرچاوەی سیحرن، مۆسیقا و شیعر تەکان بە خەیاڵم دەدەن و ئاسۆیەکی فراوان لە پێش زەینمدا ئاواڵە دەکەن. هەوڵ بدە بەلای کەمەوە، لەو ماوەیەدا پەنا بۆ سەرچاوەکانی ئیلهام بەری و لە کێشە و گرژی و ئاڵۆزی دوور کەویتەوە، بە تایبەت کە بە تەمای ئەوەی کار لەسەر شانۆنامەیەکی قورس بکەی، دەبێ زیاتر خۆت بە هونەرەکانی دیکەو بە ئەدەب و سەرچاوەکانی ئیلهامەوە زاخاو بدەی.

من کە لە مەغریبەوە داوایان لێ کردم خۆم بۆ دەرهێنانی شانۆنامەی خەونی نیوە شەوێکی هاوینەی شەکسپیر ئامادە بکەم، کارێکی زۆرم لەگەڵ مۆسیقا و شیعردا کرد، نەک بۆ بەکارهێنانی مۆسیقا وەکو توخمی نمایش، هەرچەندە ئەم خۆ ئامادەکردنەم پاشتر گەلێ سوودبەخش بوو، بەڵام وەکو کارێکی دەروونی و ئیلهامبەخشانە.

هەوڵ بدە پێش ئەوەی دەست بەکار بی، بە شیعر و مۆسیقا و ڕەنگ و تابلۆ و میعمار دەروونت جۆش بدەی و دنیای خەیاڵت فراوان و بەرین بکەیت، نەک وەکو ئەو ڕیژیسیۆرەی کە لەبری هەموو ئەم سەرچاوانەی داهێنان و ئیلهام پەنای بۆ دۆمینەو ئەزنیف دەبرد.

ڕیژیسیۆرێکی گەنج هەر یەک دوو ڕۆژ بەر لە پرۆڤەکردن لە سەر یەکێ لە تراژیدیا قورسەکانی شەکسپیر، بێ باکانە دۆمینەی دەکرد، کە پێیان گوتم لەم ڕۆژانەدا لەسەر یەکێ لە تراژیدیاکانی شەکسپیر پرۆڤە دەکات، زۆر حەپەسام، نەمدەزانی کەسێکی بوێر و بە جورئەتە، یان هەر.....!